

REPORTATGE

I TU, com hi col·labores?

MERCÈ MIRALLES
mmiralles@lrp.cat

Estem molt acostumats a pensar que dos més dos fan quatre, en matemàtiques i en qualsevol altre àmbit. Això, aplicat al reciclatge, vol dir que la majoria de nosaltres, ciutadans, tenim alguns coneixements i que intentem dur-los a la pràctica tan bé com podem. Ens han dit que separem els residus, i ho fem. I a quin contenidor va cada cosa, i procurem encertar. Però no tot és blanc o negre. Posem un exemple. Si fem una enquesta, segur que la majoria estarem d'acord que com menys embalatge tinguin els productes que comprem, millor. Pensem en una bossa de magdalenes. Tenim al davant, al supermercat, mig quilo de magdalenes, totes juntes en una bossa. Al costat, una bossa igual, però, en aquest cas, amb les magdalenes ensobrades individualment. Quina opció és millor per al medi ambient? Depèn. Depèn? Si a casa hi ha quatre persones que mengen magdalenes, la bossa on van totes juntes és una bona elecció. És diferent, però, si a casa només hi viu una persona. Quin impacte és més gran, el dels sobres de plàstic individuals o el fet d'haver de llençar a les escombraries mitja bossa de magdalenes perquè es fan malbé i ja no es poden menjar? L'impacte ambiental del malbaratament del menjar és molt més elevat que el de l'embalatge, al voltant de deu vegades més.

Les dades que ajuden a prendre en cada moment les decisions més respectuoses tenen molt a veure amb el que s'anomena cicle de vida. L'Anàlisi del Cicle de Vida (ACV) és una gran

Hauríem de retornar els envasos? Sempre és millor separar la brossa? La Càtedra Unesco de Cicle de Vida i Canvi Climàtic ESCI-UPF és pionera en l'abordatge global de l'impacte de l'home en el medi ambient

aportació. Posem per cas un bolígraf. Podem estudiar quant contamina mentre l'usem, o quan es produeix, o en el moment que ja és un residu. O podem estudiar-lo segons el cicle de vida: en la seva globalitat, des que neix i fins que s'esgota la seva vida útil. En això, a buscar respostes a través d'aquesta visió global, la Càtedra UNESCO de Cicle de Vida i Canvi Climàtic ESCI-UPF és experta. De fet, és pionera al món dins de l'àmbit Unesco. La càtedra ha participat en nombrosos projectes, també d'abast internacional, d'anàlisi de cicle de vida (ACV), ecodisseny, compra verda i comunicació ambiental (ecoetiquetes) de productes, petjada de carboni i hídrica, governança en la gestió ambiental i integració d'aspectes socials i econòmics en les avaluacions ambientals... La missió de la càtedra és promoure la investigació, l'educació,

La càtedra

Al darrere de la idea de la creació de la càtedra hi ha el Grup d'Investigació de Gestió Ambiental (GiGa), fundat el 2004 per Pere Fullana, per expandir i intercanviar coneixements del cicle de vida i la seva aplicació a la prevenció del canvi climàtic en una dimensió més internacional.

El GiGa és, des del 2011, la Càtedra UNESCO de Cicle de Vida i Canvi Climàtic ESCI-UPF. Pere Fullana –a la imatge– és el director de la càtedra. Ha participat en centenars d'estudis d'investigació sobre gestió ambiental, anàlisi del cicle de vida, ecodisseny, tecnologies netes... Fullana té, entre d'altres, el Premi a la Contribució Científica més rellevant del Congrés Mundial de Cicle de Vida (LCM setembre 2009).

Cada acció humana afecta el medi ambient.
D'esquerra a dreta, el director de la Càtedra Unesco de Cicle de Vida i Canvi Climàtic ESCI-UPF, Pere Fullana; una empresa de begudes, contenidors i una planta de tractament de residus
LRP / ACN /
JUANMA RAMOS

l'establiment de xarxes de col·laboració i la generació de documentació, tot orientat al desenvolupament sostenible de productes i processos en l'àmbit internacional.

L'Escola Superior de Comerç Internacional de la Universitat Pompeu Fabra (ESCI-UPF), on rau la càtedra, té com un dels objectius fundacionals la gestió del medi ambient i la sostenibilitat. És nou que una escola de comerç inclogui en els seus estatuts aquest enfocament. A més de la Càtedra Unesco, a l'ESCI hi ha la Càtedra MANGO de Responsabilitat Social Corporativa i el RISE (Research in International Studies and Economics). Diverses perspectives que, quan s'uneixen, poden aportar molta llum sobre el present i el futur del planeta, sobre la sostenibilitat de les nostres accions.

RETORN O NO RETORN

Els tres equips, sota la batuta del director de la càtedra, Pere Fullana,

FORMACIÓ

“Al nostre país, la majoria de la gent pren les decisions de bona fe i segons el que li han dit, però el nivell cultural, pel que fa al medi ambient, és baix”

ESTUDI ARIADNA

“Tots els indicadors empitjoren amb el sistema de retorn d'envasos, excepte el d'ús de recursos. Per què empitjoren? Per ineficiència”

han fet recerca per tirar endavant un estudi amb força ressò i d'actualitat: el projecte Ariadna, sobre el sistema de dipòsit, devolució i retorn (SDDR), comunament conegut com a sistema de retorn d'envasos. És una proposta que han de debatre les institucions polítiques, per fomentar el reciclatge i poder reduir el volum d'envasos que s'han d'eliminar. Els lectors de més edat podran recordar com, fa uns quants anys, es retornaven els envasos buits a les botigues, per reutilitzar-los. El missatge de l'SDDR que es proposa ara és confós, ja que no és per reutilitzar, sinó per reciclar, igual que es fa actualment amb el sistema del punt verd.

El cas és que els resultats de l'estudi, presentat fa uns mesos, no recomanen la implantació d'aquest sistema de retorn d'envasos. Els sorprèn? “Els nostres estudis xoquen, perquè busquem tota la informació i la integrem. No donem una visió parcial, amb la nostra recerca, sinó sistemàti-

ca”, explica Pere Fullana, director de la càtedra. El treball, que està a la taula dels polítics –i a l'abast de tothom al web–, investiga el sistema actual i com seria implantar –sumarhi– el del retorn d'alguns envasos. “L'Ariadna és un dels nostres grans projectes, perquè té molta repercussió, política, econòmica i social”, diu Fullana. Han tingut en compte diversos impactes ambientals: impacte global –escalfament del planeta, ús de recursos naturals...–, impacte sobre la qualitat dels ecosistemes i de l'aigua i impacte sobre la salut humana. Explica Fullana: “Tots els indicadors empitjoren amb el sistema de retorn d'envasos, excepte en l'apartat d'ús de recursos, i en un 10%. Per què empitjoren? Per ineficiència associada a la duplicació. Ara hi ha un sistema que s'encarrega de tots els envasos. Si s'engega un sistema nou per a un determinat tipus d'envasos i materials –els que generalment tenen més valor econòmic–, vol dir que

REPORTATGE

de la resta d'envasos algú se n'haurà de fer càrrec. Qui? El sistema actual. És a dir, es duplicarien els sistemes." Tenir aquests dos sistemes implicaria més impacte ambiental, expliquen, per no parlar de l'impacte econòmic, que recauria sobre la societat, via augment de preus dels productes (l'augment dels costos per part de la cadena de distribució, com sempre, acabaria repercutint en el preu), taxes o impostos, i dipòsits no retornats. L'estudi està penjat al web d'ES-CI-UPF i fins i tot i ha un formulari per fer-hi aportacions o comentaris. Assenyala el director: "Que se'l baixin, si us plau, i el critiquin. És l'única manera de millorar-lo."

A la càtedra fan altres estudis. Per exemple, participen en el projecte Zero Cabin Waste. Els socis són Iberia, Ecoembes, Gate Gourmet (GG) i Ferrovial. Quins residus associats al càtering generen els avions? Com es poden gestionar? Explica Fullana: "Quan pugues a un avió, si és de mitjana o llarga distància, tindràs esmorzar, dinar, berenar... Si t'hi fixes, et posen diversos productes, atomitzats, cada un amb el seu embalatge. De tot el que ens posen, quant mengem? Quant és fa malbé?" D'això tracta la recerca. I de com tractar millor els residus. La investigació, a part de recollir dades, ha d'aportar solucions. Per fer-nos una idea: els vols d'Iberia generen anualment 4.500 tones de residus. Es busca com gestionar més eficaçment aquests residus. I es busquen solucions també per als residus de vols no comunitaris, que ara no es poden reciclar, a causa del risc associat a possibles malalties. Dins de l'estudi hi ha molts temes interessants, un dels quals, sobre els plàstics d'un sol ús, que la CE vol eliminar. Un bon exemple és la cobertura dels avions. La major part de l'impacte ambiental d'un avió està directament relacionada amb el pes. El pes i el consum de combustible van de bracet. Allò que afecta el pes està afectant el 95% de l'impacte ambiental total d'un avió. "Si substituïm coberts que pesen poc (de plàstic) per coberts que pesen molt (d'acer) estem afectant negativament el medi. La solució, ambientalment, pot ser pitjor que el problema. Hi ha altres estratègies d'ecodissenys possibles."

ALIMENTS MALBARATATS

Fins al 25 de novembre, se celebra la Setmana Europea de la Prevenció de

Què és millor?

"Sempre s'ha de separar la brossa." I a la càtedra diuen: "Depèn. Tenim mètodes per demostrar les coses, com ara la reducció a l'absurd", explica el director. Imaginem, a dalt d'una muntanya, una ermita i dues casetes. Pugen allà diversos camions. "Pugen mig plens i baixen amb uns pocs quilos de més. És molt diferent fer servir un camió que fer-ne servir quatre. El guany de separar la brossa és molt menor que el perjudici de pujar i baixar quatre camions. És un extrem, l'altre seria el de les ciutats molt verticals, on s'acumulen molts residus, i està bé separar-los." Entre els dos extrems hi ha un ventall de possibilitats. A cada situació, una reflexió. Els ciutadans no podem saber-ho tot de tot, i ja es veu: no hi ha respostes úniques. Volen saber què és el que sí que podríem millorar segur? Decidir-nos a separar bé els residus orgànics.

BALANÇA

"De vegades convé reciclar menys, perquè els processos associats a aquell percentatge addicional són tan costosos, ambientalment també, que no compensa"

RESPONSABLES

"L'impacte del malbaratament del menjar és molt més elevat que el de l'embalatge, al voltant de deu vegades més"

Residus, i a cada territori de la UE es fan diverses accions. La càtedra ha organitzat la jornada "Estratègies integrals per a la prevenció de residus alimentaris". Ha posat dos exemples concrets: el projecte Zero Cabin Waste, que acabem de comentar, i el projecte Ceres-ProCon. El Ceres, que també està en marxa, estudia les estratègies de producció i consum dels aliments, per a la mitigació del canvi climàtic. Està novament en la línia de fer ciència amb la societat i per a la societat. "Al nostre país, la majoria de la gent pren les decisions de bona fe i segons el que li han dit, però el nivell cultural, pel que fa al medi ambient, és baix. No vull dir ni de bon tros que l'educació ambiental a l'escola sigui deficitària. Passa sovint que els fills ensenyen els pares. Una altra cosa és que aquests nens, després, siguin activistes, que és el que ens convé. No

hem de ser simpatitzants, hem de ser activistes."

Ens han dit: "Reciclar més és millor que reciclar menys." I segueix Fullana: "Teòricament, tot allò que porti a reciclar més és bo, i nosaltres el que diem és que depèn. De vegades convé reciclar menys perquè els processos associats a aquell percentatge addicional són tan costosos, ambientalment també, que no compensa." Es busca arribar a un nivell òptim. "Anar canviant els sistemes perquè tot el cicle de vida sigui millor. Utilitzar les millors estratègies, que de vegades no són el reciclatge."

DIETA I MEDI AMBIENT

Segons el que mengem contaminem més o menys. Hi estan treballant, ho explica el director: "Estem estudiant diverses dietes i plats. Hi ha una cosa que és comuna a tots els sistemes, no només l'alimentari, i és la prevenció. Segur que mengem més del que hauríem de menjar. Segur que se'ns fa malbé més menjar del que se'ns hauria de fer malbé. També podem parlar del producte en si mateix. Sabem,

per exemple, que la carn de vedella té molt més impacte sobre el canvi climàtic que la carn de pollastre. A banda dels ingredients, també sabem coses sobre els mètodes de cocció. Si es bull el menjar i es tapa l'olla i s'abaixa el gas s'obté un estalvi energètic enorme." Ens plantejem, per exemple, si són millors o pitjors els aliments processats. Depèn, novament. "Portem-ho fins a l'absurd: te'n vas d'excursió durant una setmana. T'emportaràs els ous per fer una truita de patates? Requereix una sèrie de processos que poden portar al malbaratament alimentari. T'enduràs el producte fet, uns elements cuïts que es preserven diversos dies. És l'extrem. Pot ser que menjars elaborats aguantin millor, i tinguin qualitats nutricionals millors, que complementin una dieta determinada, si ets celíac, per exemple." Resumint, que no és tan senzill. "El que sí que és important és que un cop aprenguis que una opció és millor que una altra et tornis activista. Ho tiris endavant i facis que els del voltant s'hi afegeixin." És impossible saber-ho tot. Hi ha tants àmbits en els quals es produeix impacte ambiental! "No ens hem de posar l'obligació de saber-ho tot, sinó de conèixer cada dia més coses, tenir intel·ligència ecològica."

Sovint, quan mirem la publicitat, molts productes s'anuncien com a "eco". Tenim dubtes. Contesta Alba Bala, responsable de la línia de recer-

Observadors a la 24a Cimera del Clima

Entre els dies 3 i 14 de desembre es farà la 24a Cimera del Clima (COP24) de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (UNFCCC, per les seves sigles en anglès). Reunirà uns 30.000 participants, de gairebé 200 països. A la cimera també hi haurà delegats de la Càtedra UNESCO de Cicle de Vida i Canvi Climàtic ESCI-UPF i de la Universitat Pompeu Fabra (UPF) com a observadors acreditats. Es farà a

Katowice, a Polònia. El tema d'aquesta edició és *Canviant junts*, en referència a la voluntat de totes les parts implicades d'adoptar les decisions necessàries per aplicar plenament l'Acord de París, aprovat el 12 de desembre del 2015, que estableix mesures per a la reducció de les emissions de gasos amb efecte hivernacle a partir del 2020 per tal de limitar l'increment de la temperatura mitjana global entre 1,5 i 2 °C.

ca en gestió de residus de la càtedra. "Fa quinze o vint anys potser sí que hi havia més empreses que utilitzaven aquest reclam, aquest màrqueting verd, per vendre més. Era difícil de comprovar. Avui dia, però, les coses han canviat molt. Tenim unes xarxes socials en què la gent és molt activ, i en el moment que una empresa faci una afirmació i es vegi que no és veritat... La introducció de les xarxes socials, de les noves tecnologies, també fa que menys empreses posin en el mercat un missatge que no sigui real."

DECISIONS TRANSVERSALS

Fullana ens mostra unes imatges en una pantalla: caixes per transportar fruita. N'hi ha de cartró, fusta i plàstic. La primera és reciclable, la segona renovable i la tercera, reutilitzable. Quina és la més respectuosa? Quina és la bona? Segons quin ús se'n faci. Si la caixa, amb tomàquets, ha d'anar d'Almeria a Finlàndia, amb

DUBTES

"Caixes per transportar fruita. N'hi ha de cartró, fusta i plàstic. Quina és la més respectuosa? Quina és la bona?"

un camí directe, d'anar i tornar, i es fan servir les caixes de plàstic, que pesen més, quan tornen buides tenen un impacte ambiental. Més val fer servir caixes de cartró, que es quedin a Finlàndia i es reciclin, expliquen. En canvi, en distàncies més curtes, fent viatges d'una banda a l'altra, el millor és el plàstic reutilitzable. Entre els dos extrems, hi ha diferents solucions. "No s'han de fer afirmacions ni prendre decisions sense pensar. Hem estat en diversos parlaments explicant-ho, i assenyalant els casos en què s'ha fet malament, per exemple, en el cas de la comercialització de l'oli d'oliva als restaurants i als hotels." Es va decidir que l'oli se servís en ampolles no reutilitzables, que no es poguessin reomplir. "Vam passar d'un bidó i una ampolla de vidre que s'anava reomplint a vint-i-cinc ampolles. Es fa per protegir el consumidor, però és clar, has de saber quina conseqüència té per al medi ambient, canviar el sistema. Gairebé es dobla l'impacte sobre el canvi climàtic." Si es fa bandera de la sostenibilitat, conclou, hauria de ser un factor que es tingués en compte en totes les decisions polítiques.

